

[Cseke Péter: Született Rugonfalván...](#)

Mester Miklós történész és politikus (1906–1989) arcképe alá

Jeles szerzőnk újabb huszadik századi erdélyi szellemi teljesítménnyel ismerteti meg a Hargita Népe olvasóit: a rugonfalvi Mester Miklós portréjával hiányt pótol könnyen ki-kihagyó emlékezetünkben. Írását utánközlésre portálunkra bízta, alább a tanulmány első részét közöljük, majd egy hét múlva a befejezést is. (Káfé főnix)

1. Amerikás székely–magyar családban látta meg a napvilágot, gazdag értékvilágú nagyszülők óvó szeretetében nevelkedett, gimnáziumi évei idején tizenhét évesen km-t gyalogolt a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium és szülőfaluja között, Segesváron román bizottság előtt érettségizett, budapesti egyetemi hallgatóként szerzett közgazdaságtani és történelem-tudományi ismereteket, kötetben is megjelent doktori értekezését (Az autonóm Erdély és a román nemzetiségi követelések az 1863–64. évi nagyszabasi országgyűlésen) 1936-ban védte meg a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Hogy házat építhessen, és földet vásárolhasson, édesapja az első világháború előtt kétszer is átkelt – két-két évre – az óceánon az Egyesült Államokba. Két kisgyerekekkel az édesanyja nem merete vállalni a tengeri utat. Csak 1924-ben követte – kislányával – a férjét, immár Kanadába. Az amerikai keresetből felépült a ház, a kanadai föld húsz holdra gyarapodott, de mire a család 1929-ben hazakerült, utolérte őket is a gazdasági válság, az ötvenes évek elején pedig a kollektivizálás. Mindez történelmi háttér-megvilágításban olvasható Mester Miklós 1971-es visszatekintésében, amelyik a múlt évben jelent meg a budapesti Tarsoly Kiadónál (Arcképek. Két tragikus kor árnyékában. Visszapillantás a magyarországi 1944. esztendőre, részint annak előzményeire és közvetlen következményeire is, 27 év távlatából). A szerző végakarata szerint csak halála után 15 évvel, mindenféle módosítás vagy csonkítás nélkül volt szabad kiadni memoárját. (Lásd: Kovács Tamás: Mester Miklós pályaképe. Korunk, 2012. 4. 89–96.)

Jellemformáló hatással volt rá – kényszerlakhelyre történt kitelepítése idején is fölöttébb nagy hasznát vette ennek –, hogy amíg leérettségizett, minden mezőgazdasági munkából kivette a részét. Kapált, kaszált, aratott, szántott, ásott, amikor minnek volt a rendje. A tanév megkezdődése után azonban – anyai nagyszüleinek és tudásvágyának köszönhetően – csak a tanulás volt az egyetlen kötelezettsége.

Mester Miklós, 1983
Mester Kati rajza

Visszatekintésében megnyugvással állapította meg, hogy szüleiről senki nem tudott rosszat mondani Rugonfalván és környéken az időben sem, amikor ő az 1939 és 1944 közötti politikai szereplése okán Budapesten megtorlásnak volt kitéve; amikor lakását elvették, a fővárosból családjával együtt kényszerlakhelyre telepítették. Közben ezeket az epizódokat felidézi, megható szeretettel emlékezik meg róluk, akik a kommunista berendezkedés után egyenes derékmal, emelt fővel vállalták azt „a lelki terhet” is, amelyik őmiatta szakadt rájuk. Nem csoda, hogy rezignálttá válik a hangja, amint megállapítja: olyan szegényen fejezték be az életüket, ahogyan azt elkezdtek. Doktori témaválasztása minden bizonnyal összefügg azzal, hogy budapesti egyetemistaként történetesen román nyelvtudása révén jutott álláshoz a Népies Irodalmi Társaságnál. Később titkára, 1936 és 1949 közt pedig igazgatója volt a diákokotthonnak (amelyet Külföldiek Kollégiumának, illetve Székely Diákokotthonnak is neveztek). Az intézet a román egyetemet végzett erdélyi értelmiségi elit magyarországi szakmai továbbképzését volt hivatott elősegíteni. „Ez a munkahely teljes mértékben megfelelt érdeklődésének – írta születésének centenáriumán Török Bálint történész –, hiszen mint erdélyi magyar nagy odaadással foglalkozott az erdélyi népek (magyarok, szászok, románok) történetével és jelen problémáival. A Népies Irodalmi Társaság, amelyik az Erdélyi Szövetség fedőneve volt, romániai közéletre vonatkozó adatokat gyűjtött a beszerzett hírlapok, folyóiratok és könyvek alapján. A munkát 1930-ig Jancsó Benedek, a kiváló román szakértő egyetemi tanár irányította, aki nagy hatással volt Mester Miklós tudományos fejlődésére. De jelentősen befolyásolta felfogását, különösen a nemzetiségi kérdés tekintetében, a[z első világ]háború után Amerikába emigrált Jászi Oszkár is. Ez természetes, hiszen őt mint történészt elsősorban a magyar–román közös múlt érdekelte.” (Török Bálint: Ember az embertelenségben. Száz éve született Mester Miklós. Magyar Napló, 2007. 2.).

Magam a nyolcvanas évek derekán jegyeztem meg Mester Miklós nevét, amikor az Erdélyi Fiatalok dokumentumkötetének a szerkesztése során kézbe vettem Jancsó Bélával folytatott levelezését, illetve elolvastam a Parajdi sóhegy tövéből indult nemzedéktársa – 1945 után magyarországi sorstársa –, Bíró Sándor betájolását. Azóta jó néhány eszmetörténeti tanulmányt írtam, nem egyben nemzedéktársai pályaképét igyekeztem megrajzolni. Most fedezem fel, hogy azoknak a többsége, akiknek a munkássága felkeltette érdeklődésemet, az erélyi magyarsággal egyetemben milyen sokat köszönhetnek Mester Miklósnak, aki 1939-ben a reformgondolat megszállottjaként lett országgyűlési képviselő, később pedig (az Erdélyből behívott képviselők támogatásával) a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium államtitkára. Igaz, az általam megidézetteknek 1989 előtt nem is állt módjukban hangot adni ennek, minthogy maguk is megsínylették a romániai börtönöket, csonttá aszottak a munkatáborokban. Mester Miklós pedig háborús kormányzatokban ült „bársonyszékben”, amelyek célkitűzéseivel eleve nem ért(het)ett egyet. Rendre csalódnia kellett mindenikben a társadalmi kérdések megoldatlansága, a földreform elmaradása, a náci-alárendeltség és a zsidóüldözések felvállalása okán.

A kötet 522. lapján olvasom, hogy évente átlag 25–30 ember fordult meg az általa vezetett diákközhelyen. Ő maga összesen több százat valószínűsít. Olyan későbbi személyiségek, mint Szabó T. Attila nyelvész, Bíró Sándor történész, Juhász István történész, Székely Zoltán régész, Tompa Miklós dramaturg, Szabó Lajos dramaturg, Bakk Péter szociológus, Debreczeni László grafikus, építész, Jakab András szobrász, Jancsó Elemér irodalomtörténész, Albrecht Dezső Hírel-szerkesztő, Makkai Piroska grafikus, Gyallay Papp Zsigmond szociográfus, Vita Sándor szövetkezeti szakértő, Nagy Géza irodalomtörténész, kultúrpolitikus, Reischel Artur (Réthy Andor) piarista tanár, bibliográfus, Erdő János unitárius lelkész, püspök, Nagy Ödön református lelkész, néprajzkutató, Gy. Szabó Béla, Szervátiusz Jenő, Bordy András, Haáz Ferenc és Haáz Sándor néprajzkutató, Kéki Béla zeneszerző, Hírel-szerkesztő, Heszke Béla tanár, Tamási Áron, Nagy Imre festőművész. (A nevek a szerint következnek, ahogyan azok a szerző eszébe jutottak.) Megtudjuk azt is, hogy az Erdélyi Fiatalok olyan alapemberei kaptak az intézet révén párizsi ösztöndíjat, mint Mikó Imre, I. Tóth Zoltán, Bakk Elek, Bányai László. (Utóbbinál megjegyzi, hogy „1945 után katolikus egyházának nyílt ellenségévé” vált. Az Erdélyi Fiatalok – dokumentumok, viták című kiadvány egyértelműen azt bizonyítja, hogy a Csíkszeredai Katolikus Főgimnázium egykori tanárának pálfordulása már 1933-ban bekövetkezett, amikor párizsi „marxizálódása” hatására bekapcsolódott az illegalitásban működő román kommunista párt munkájába.)

Az 1937-es Nem lehet-vita sajtó alá rendezése alkalmával szereztem tudomást arról, hogy Makkai Sándor református püspök távozásának egyik oka az volt, hogy egyháza számára „titkos pénzeket” vett fel Budapesten. Most tudom meg, hogy a „titkos segélyek”-hez a Népies Irodalmi Társaság épületének harmadik emeletén lehetett hozzájutni. Mester Miklós nem rejti véka alá, hogy az anyagi támogatást elsősorban az erdélyi magyar politikusok és földbirtokosok kapták és nem a földművesek, kisiparosok, kiskereskedők, munkások, akik a kisebbségi társadalom gerincét alkották. De tény – írja az 520. lapon –, hogy „bizonyos rész a titkos segélyből az erdélyi, romániai magyar egyházak elemi és középiskoláinak is jutott. [...] A királyi Romániában 1919–1940 közt a magyar egyházak iskolái, kultúrintézményei az államtól semmiféle anyagi támogatást nem kaptak. A magyar anyanyelvi nevelést, a magyar anyanyelvi közművelődést kizárólag a magyar egyházak látták el.”

2. Az autonóm Erdély születéséről annak idején a szerző így vallott: „Szükségesnek tartom megemlíteni, hogy megállapításaimat minden esetben szigorúan lelkiismeretem mérlegére tettem –

idézi Török Bálint. – Nyugodt lelkiismerettel mondhatom, hogy tollamat kizárólag a valóság elfogulatlan feltárása, az igazságszeretet, a magyar nép iránti hűség s ugyanakkor a román és szász nép tárgyilagos megbecsülése vezette.”

Ugyanez jellemző a 2012-ben megjelent 1971-es visszatekintésére is.

„Az írás stílusa, bár néhol kissé archaikus a mai olvasója számára, de így is élvezhető, vagyis nem igényelt a szöveg semmilyen módosítást – ekként jellemzi Kovács Tamás a memoáírót a Korunkban. – Ugyanakkor tény, hogy Mester erőteljesen fogalmaz, s sarkos, nemegyszer negatív véleményét éppúgy nem rejt véka alá, mint a pozitívát, a dicsérőt. Mester az 1930-as és az 1940-es évek elejének ismert, központi figurája volt. Így nem csoda, hogy memoárjában a kor szinte összes vezető politikusa, írója, költője, újságírója, művésze szerepel. Mester nevét a szélesebb nyilvánosság vagy inkább a történelem iránt érdeklődők Bokor Péternek köszönhetően ismerhették meg, aki a Végjáték a Duna mentén című filmsorozathoz készített vele interjút 1977-ben, majd egy közel kétórás portréfilmet is Egy naiv ember bársonyszékben címmel. Ezeknek szerkesztett változata nyomtatásban is megjelent a szintén Végjáték a Duna mentén címen kiadott könyvben 1982-ben. A sors kegyetlensége vagy Mester Miklós utolsó személyes tragédiája, hogy 1989 januárjában elhunyt, így nem élhette meg az általa gyűlölt rendszer bukását.”

Az 1936-os kötet annak idején feltűnést keltett magyar, román és szász körökben egyaránt. Jancsó Béla levélben köszönte meg munkáját, amelyik nemcsak „komoly tudomány”, de annál is több: „szolgálat”. Bíró Sándor az Erdélyi Fialok hasábjain leszögezte: „A két egymás mellett élő nép szenvedélyektől izzó mai világában különösképpen nagy értéknek látjuk a fiatal magyar történetíró tárgyilagosságát. Hiszen ez a mai szélsőséges felfogású világban a legnehezebb feladatok közé tartozik. Megőrizni a tudomány fenséges hidegvérét és az igazság fanatikus szeretetét akkor, amikor mindkét részről a legképtelenebb állításokat halljuk a két nép múltját illetőleg. A szélsőséges felfogások megfelelnek arról, hogy az igazság meghamisítása előbb-utóbb megbosszulja magát, s egyenesen ártalmára van annak az ügynek, amely miatt azt elkövették.” (Mester Miklós könyve a transzszilvániai románság nemzetiségi követeléseiről. Erdélyi Fialok, 1937. 1. 10.) A fiatal történész nem esett ebbe a hibába, hangsúlyozza Bíró, hőseiről román forrásmunkák alapján ír – megértéssel és rokonszenvvel. Az erdélyi történeti múlt megjelenítésére nemcsak a magyar és német kútfőforrások megidézésével vállalkozik. „Halljuk a románokat anyanyelvükön beszélni a megyei törvényhatóságok gyűlésein; látjuk öntudatos és rokonszenves szereplésüket, amint fanatikusán követelik népük nyelvének egyenjogosítását a többi nyelvekkel. A románok akkori vezetői mély éleslátással akarták a transzszilvániai népek egymáshoz való viszonyát az evangéliumi erkölcs kőszikla alapjára helyezni, mikor Pușcariu szerint mindenki számára ezt a tételt állították fel: »Ami neked nem tetszik, ne tedd másnak sem.« Ugyanilyen értelemben nyilatkoztak a románság legismertebb, legnagyobb tekintélyű vezetői is, mint Șaguna, Barițiu, Suluțiu, stb., akik országgyűlési beszédeikben mind hitet tettek a transzszilvániai népek nyelvbékéje mellett.” (Amikor Bíró ezeket a sorokat írta, Romániában éppen dúlt a Ceaușescu-korszakból is jól ismert kisebbség-ellenes nyelvháború. Nem volt szabad leírni például az erdélyi szót sem, ezért és nem az archaizálás kedvéért használták a transzszilvániai helyette.)

Könyvének élénk erdélyi visszhangját tapasztalva Mester Miklós 1938-ban Kolozsvárra látogatott, hogy közvetlen kapcsolatot teremtsen a kisebbségi magyarság és többségi románság szellemi vezetőivel. Előzetes levélváltások után ekkor ismerkedett meg személyesen az Erdélyi Fialok szellemi vezetőjével, Jancsó Bélával, Bíró Sándor és Juhász István fiatal történészekkel, Nagy Géza oktatáskutatóval és másokkal. A román politikusok közül elsőként Iuliu Maniu (1906–1911 között

magyar országgyűlési képviselő) gratulált Mester Miklós doktori értekezéséhez, a fiatal írók közül Virgil Nistor, akkor még ügyvédjelölt. Ő volt, aki összehozta Ioan Moga történésszel, Moga pedig Ioan Lupaş professzorral. Az idős történész Budapesten szerzett tanári diplomát, Berlinben doktorált, az első világháború előtt harcos újságíróként síkra szállt az erdélyi románok jogaiért, amiért bebörtönözték, majd házi őrizet alá helyezték. Lupaş professzor ismerte a kötetet, és személy szerint is jólesett neki, hogy – szembehelyezkedve az akkor uralkodó magyar történelemszemlélettel – Mester elismeréssel írt az erdélyi román reformnemzedék tagjairól, illetve az erdélyi román forradalmi ifjúságról.

A találkozó mérlegét Az autonóm Erdély szerzője így vonta meg:

„Én magam is hosszas tépelődésen mentem keresztül, amíg eddig eljutottam. Megnyugtató számra szolgál azonban, állásfoglalásom a mai (1938) új erdélyi magyar értelmiségi fiatalok javánál megértésre talált – adtam meg a választ Lupaşnak.

Ez valóban kedvező jelenség, de a magyar–román politikai múlt öröksége mindannyiunk számára nagyon terhes, és annak rendbe hozatalához még hosszú időre, nehéz szellemi munkára van szükség – mondotta Lupaş.”

3. A Jancsó Bélával folytatott levelezés több szempontból is érdekes. Jancsó tőle várta a magyarországi reformnemzedékekkel való kapcsolat kiépítését, egyszersmind Szabó Dezső „megszelídítését”.

Az 1936. március 25-i keltezésű Mester Miklós-levélből Jancsó azt olvassa ki, hogy „a komoly „reformnemzedék” helyzete Magyarországon nem könnyű. A hivatalos világ minden számottevő fiatal értéket extra muros helyezett. Matolcsy és különösen Kerék Mihály helyzete nem irigylésre méltó. De ettől eltekintve a Ti szempontotokból végeredményében az a fontos, hogy létezik egy kevesekből álló komoly reformnemzedék, ami eddig nem volt, és ez előreláthatólag egyelőre nem is fogja be a száját. Tehát a kasztok falain belül mégsem lehet olyan nyugodtan pöffeszkedni, mint eddig.”

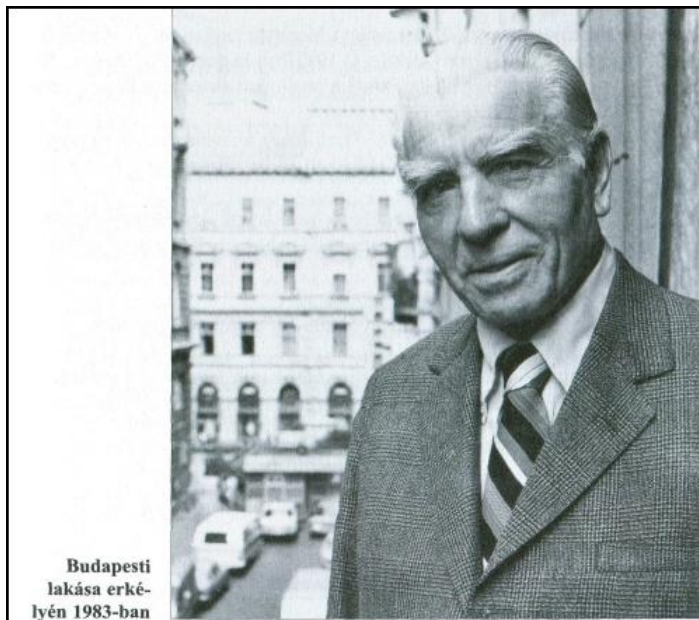
A Rákosi börtönében pusztult Matolcsyról az 1936. április 20-án kelt levélből megtudjuk, hogy „az agrárkérdésben szak tekintélyre tett szert”, de „a nemzetiségi kérdésben még jóval kevesebb az ismerete”. A levélíró azzal érvelt, hogy „a demokráciának a konzekvenciáit minden téren le kell vonni, mert máskülönben egy szintetikus, a dunai népek érdekeit kiegyenlítő politikai programot felállítani nem lehet. A magam álláspontját nyíltan kifejtettem előtte, ami természetesen nagyon sok jelenlevőnek nem tetszett. De mit bánom én a nagy többséget, amikor úgy látom, hogy egyesekkel – így többek között Kovács Imrével is – jól meg fogjuk érteni egymást. Mindketten valljuk, hogy józan, reális programot kell összeállítani, és minden politikai miszticizmust, ha úgy tetszik, butaságot, amit egészséges emberi agy be nem vesz – a legszigorúbban ki kell vetni abból.”

Az 1937. június 14-én kelt Jancsó-levél a Szabó Dezső-recepció szempontjából is rendkívül fontos. „Annak, hogy a német kérdés fontosságát Ő annyira hangsúlyozza, minden oka megvan, mi innen is úgy látjuk, hogy az összes dunai államokra nézve jelenleg a legnagyobb veszély, nagyságánál fogva minden egymás közti ellentétnél súlyosabb. Viszont éppen ezért: a dunai népeknek össze kell fogni. Ez az összefogás nem képzelhető el a kisebbségi kérdés mindenütt való becsületes rendezése nélkül. Ennek a rendezésnek az alapja nem lehet különböző, az alapelv csakis az az igazság lehet, amely minden nép számára fejlődési lehetőséget ad. Szabó Dezső ellentmondását ott látom, hogy ő, aki a becstelen (érdek-)asszimiláció minden korrupszájára olyan gyökeresen mutatott rá, most maga is erővel asszimilálni akar, holott az érdek éppen az ellenkező: inkább akadályozni az asszimilációt, mint

elősegíteni, s intézményesen biztosítani a kisebbségek kollektív fejlődési lehetőségét. Ott, úgy látom, nem a nyílt és faji-hú németek, de az asszimiláltak képezik a veszedelmet. Tisztább helyzetet pusztán az elősegített kulturális önkormányzat és a »magyarosítás« illúziójának feladása jelenthet. Ezen túl pedig: tegyük magyarokká a magyarokat — mondom Széchenyivel. Sz[abó] D[ezső]nek megírtam, hogy minden ottani kisebbségi lépés jó vagy rossz példa lehet itt, azért kell vigyázni.

Nagyon fontosnak tartom, hogy a meghívását felhasználva menj el Hozzá, de én jobbnak látom, ha először egyedül mennél el, és egészen őszintén és közös dunai szempontból világítanád meg a kérdéseket. Erre Te vagy ott a leghivatottabb, s ezért, ismétlem, nagyon fontosnak tartom találkozásokat. Bizalmasan arra figyelmeztetek, hogy az öregnek ne mondj mindjárt ellen, és hogyha ő indulatoskodik, akkor se térj le Te a logikai útról. Az ellentmondás dacossá teszi, míg a lassú, nyugodt érvelés meggondolkoztatja. Most, amikor az új magyar ideológia és program kialakításának kérdése hovatovább történelmi szükségszerűség, feltétlenül kell az ügy érdekében, hogy Te s az ottani haladó fiatalok Szabó D[ezső]vel gyakran találkozzatok, esetleges szeszélyeitől el ne kedvetlenedjétek, és az ügyet nézzétek csak, hogy a magyar belső megújulás összes értékes erőit egy gondolat- és programrendszerbe összeszedhessétek! Ha az első találkozás nem sikerül, akkor se csüggedj, az ügy érdekében.”

Csaknem négy évvel később, 1941. március 4-én már az államtitkár fordul kéréssel Jancsóhoz: két székelyföldi nagycsalád egy-egy gyermekét kellene ingyenes helyre bejuttatni a kolozsvári tanoncotthonba. Nem a korabeli „hivatalosságok” valamelyik fórumához fordult tehát Mester, hanem az 1940 ősztől is tovább működő civil társadalmi képződmények egyik exponenséhez, a Székely Társaság ügyvezetőjéhez. Könnyű lenne erre azt mondani, hogy ennek a kérésnek voltaképpen nincs is különösebb történelmi relevanciája. De éppen ez mutatja, hogy Mester felfogásában a mélyszegénységből való kilábolás mennyire összefügg az embertelenség leküzdésével, a nemzeti szuveranitás kivívásával.

4. Utolsó előtti erdélyi látogatása 1944 augusztusának harmadik hetére esett – aminek a leírása különösképpen a román átállás (augusztus 23) előtti és utáni napok átélése szempontjából nyújt lélektanilag hiteles képet. (Utolsó erdélyi útja ugyanis 1968-ban volt, amikor már csak özvegy

édesanyját kereshette fel.)

A Tolvajos tetőn át Székelyudvarhelyre tartva azon töprengett akkor Mester Miklós: mit is mondjon ottani barátainak és munkatársainak? Még nincs híre a román átállásról, de már tisztában van azzal, ami rövidesen bekövetkezik. „Látjuk, hogy csatavesztés előtt állunk – írja művének 490. lapján –, de erkölcsileg szembe merünk nézni a következményekkel, mert érezzük, hogy becsületesek vagyunk...”

A megfutamodást mindig lelkiismeretlen, jellemtelen cselekedetnek tartotta, de az értelmetlen helytállás erőpazarlásától is igyekezett megóvni környezetét. A belső tusakodások eredményeként – miként a 491. és 492. lapok tanúsítják – Székelyudvarhelyen – elvbarátainak kifejtette: „A román–magyar viszony azért nem rendeződött eddig, mert a román és a magyar vezető réteg egyaránt nacionalista, sovinszta volt. Mindkettő hazafisága lényegében negatívumokból, uszításokból, a gyűlölködés szításából állt a két nép között. [...] A háború után az ismét megkisebbedett Magyarországnak egyetlen becsületes feladata lehet, mégpedig az, hogy a békekötésnél hatásos nemzetközi garanciát harcoljon ki az erdélyi magyarság részére Romániával szemben. Erre véleményem szerint feltétlenül szükség van mindaddig, amíg Romániában a vezető politikusok nacionalisták, sovinszták lesznek, vagyis éretlenek maradnak a demokrácia szempontjából.”

Székelykeresztúron megígérte, hogy 120 ezer pengő gyorssegélyt utal ki a gimnázium régi épületének a renoválására, ami meg is történt. Rugonfalván csak egy estét töltött, augusztus 23-án napsütésre s „békebeli” reggelire ébredt, de az eperfa alatt megterített asztal mellett a katonai bevonulásról, a legjobb lovak rekvirálásáról, az ellenséges repülőök bombázásáról folyt a szó a rokonsággal és a szomszédokkal. Ettől eltekintve senki nem panaszkodott, csak az édesanyja sóhajtott fel: azzal is megelégednének, ha az amerikaiak jönnének ide. De aztán a szovjetek jöttek. (Érdekes, hogy az én Homoród menti szülőfalumban is mindenki az amerikaiakat várta, főleg azt követően, hogy elkezdődött a kollektivizálás.)

Amíg Szovátától eljutott Nagyváradig, az államtitkár mindenhol intézkedett, hogy egy-két hónapra előre fizessék ki a közalkalmazottak illetményét. Amikor pedig Kolozsváron arról értesült, hogy az Erdélyi Párt, a történelmi magyar egyházak vezetői és a baloldali magyar értelmiségiek összefogtak a város megmentéséért, a háborúból való kilépés felgyorsításáért, Mester Miklós szívvel és lélekkel vállalta a rá háruló előkészítő munkát. Nemcsak a közismert zsidómentésben, az erdélyi magyarmentésben is történelmi érdemeket szerzett.

Az idők változásának jeleként 1944 szeptemberétől ismét egyre több erdélyi fordult meg az államtitkár kabinetjében. De már menekültként. Ki segítséget, ki tanácsot, ki közbenjárást kért. Mester Miklós igyekezett messzemenően (értsd: a kormányzóig) működésbe hozni kapcsolatrendszerét. A volt magyar külügyminiszter, gróf Bánffy Miklós, illetve a Londont járt Nagy Imre festőművész esetében erre nem volt szükség, miként a kötet 551. lapja tanúsítja: „Nagy Imre festőművész barátom menekülése 1944 szeptemberében különösen meglepett. Az ő élete és munkássága annyira összeforrt a csíki székely nép életével és környezetével, hogy annak értelme és célja a világon másutt sehol sem lenne. Nagyon sokat alkotott már akkor. Kb. 50 éves lehetett. Alkotói képessége csúcspontját érte el, de még sok művészi alkotás tervét forgatta a fejében. Hazulról semmit sem hozott magával. Egy szál ruhában jött el, batyu nélkül. Itt kellett őt a legszükségesebb ruhadarabokkal ellátni.

– Miért jött el hazulról, Zsögödről? – kérdeztem. Válasza az volt, hogy ezért bizony szégyelli is magát, meg is bánta a menekülést, de már késő. Az utolsó pillanatban indult el hazulról, mert az emberek annyiféle bolondságot beszéltek össze-vissza. Azt is mondták, hogy őt még a Szovjetunióba is elvihetik. Megijedt. A többi menekülttel együtt sodródott. Tovább azonban innen nem megy, és ha

már itt van, hasznossá szeretné magát tenni. Nyíltan megmondta nekem, hogy kihallgatást fog kérni Horthy kormányzótól, és megmondja neki, hogy sürgősen kössön fegyverszünetet, mert az erdélyi magyarság részére akkor teszi a legnagyobb szolgálatot. Nagy Imre valóban volt kihallgatáson Horthynál. Horthy azt mondta Nagy Imrének, hogy már többen közbenjártak erdélyiek a fegyverszünet érdekében nála. Ha csak az erdélyiektől függne a kérdés megoldása, nem is lenne semmi baj.”

5. Befejezésként két rövid idézet Mester Miklós látásmódjának jellemzésére. Az egyik a Tolvajos-tető nyújtotta panoráma történelmi időélményét, a másik a harmadik világháború túlélésében reménykedő magyarok jövőképét vizionálja.

a) „Utam Kézdivásárhelyről Sepsiszentgyörgyön, Tusnádon, Csíkszeredán keresztül vezetett a Hargita aljáig. [...] Szebb tájat, gyönyörűbb kilátást a környezetre egyetlen útvonal sem nyújthat a világon a turistának, mint ez az útvonal. Bár lelkileg nagyon nehéz helyzetben voltam, több helyen megállítottam az autót. A látvány mindenütt lenyűgöző, különösen amikor a Tolvajos-tetőről a távolban pompázó Csíki medencére és az azt övező fenséges Kárpátok koszorújára tekintettem. Lassan az az érzés kerekedett felül bennem, hogy legyen, ami lesz, az én sorsom és velem együtt talán sokaké a vezetők közül a közeledő katasztrófában, de a fenséges táj és ismereteink szerint a közel egy évezred óta ott élő félmilliónyi székely–magyar nép meg fog maradni.”

b) „Hogyha minden becsületes, józanul gondolkodó ember vágya és erőfeszítése ellenére a világ békés demokratizálódása a buta diktatúrák és főként a világalomra törő, legnagyobb diktatúra, a Szovjetunió idiotizmusa miatt nem valósulhat meg, és kitör a harmadik világháború, a szörnyű pusztulás ellenére is bízni kell abban, hogy kevés ember életben fog maradni a Földön. Mivel a magyarság szétszórtságban él a világ minden táján, remélnünk kell, a túlélők közt lesznek magyarok is.”